

Den goda minneslunden

Berthåga minneslund som exempel på den goda
och naturnära minneslunden

Elvira Feldt och Embla Sundkvist

Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Landskapsarkitekturprogrammet – Uppsala
Uppsala 2025

Den goda minneslunden. Berthåga minneslund som exempel på den goda och naturnära minneslunden

The ideal memorial grove. Berthåga memorial grove as an example of an ideal memorial grove inspired by nature

Elvira Feldt och Embla Sundkvist

Handledare: Viveka Hoff, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Åsa Ahrlund, SLU, institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod: EX0861
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet – Uppsala
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2025
Omslagsbild: Foto av Elvira Feldt
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Berthåga kyrkogård, Berthåga minneslund, Designteori, Inger Berglund, Minneslund, Naturnära minneslund

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Sammanfattning

Tidigare forskning visar att människor föredrar naturnära minneslundar (Klintborg Ahlklo 2001:35). Trots det präglas många av dagens minneslundar av en stadslik gestaltning (Klintborg Ahlklo 2001:35). En naturnära gestaltning förespråkas även i landskapsarkitekten Inger Berglunds designteori om den goda minneslunden, där hon hävdar att en naturnära karaktär kan ge minneslunden meditativa kvaliteter som stödjer efterlevandes sorgearbete (Berglund, 1994). Med detta som bakgrund konstaterar vi att det finns en stor förbättringspotential gällande gestaltningen av minneslundar. Denna uppsats syftar därför till att bidra till diskussionen och fördjupa kunskaperna kring hur landskapsarkitekter kan gestalta naturnära och goda minneslundar.

Syftet preciseras med frågeställningarna: Hur kan landskapsarkitekter gestalta naturnära och goda minneslundar? På vilka sätt utgör Berthåga minneslund ett exempel på en naturnära och god minneslund? För att besvara dessa frågeställningar har vi analyserat hur väl gestaltningen i Berthåga minneslund, en naturnära och uppskattad minneslund, följer Berglunds designteori om den goda minneslunden. Resultatet av analysen visar att Berthåga minneslund till stora delar följer Berglunds designteori samt att en naturnära karaktär är utmärkande i dess gestaltning.

Utifrån vårt resultat hävdar vi därför att Berthåga minneslund utgör ett gott exempel på en god och naturnära minneslund. Vi argumenterar vi även för att landskapsarkitekter kan använda Berglunds designteori för att gestalta goda och naturnära minneslundar.

Med syfte att fördjupa diskussionen om hur goda och naturnära minneslundar bör gestaltas, diskuterar vi hur Berglunds designteori kan användas samt dess styrkor och utvecklingspotential. Det finns stundtals stort tolkningsutrymme i Berglunds designteori vilket gör teorin något otydlig samtidigt som det lämnar utrymme för landskapsarkitekten att anpassa designteorin till den valda platsen. Vidare argumenterar vi för att landskapsarkitekten bör tolka Berglunds designteorin utifrån den valda platsen, snarare än att försöka följa designteorin till punkt och pricka. Lyhördheten för platsens förutsättningar är därför en viktig aspekt i gestaltningen av goda och naturnära minneslundar.

Nyckelord: Berthåga kyrkogård, Berthåga minneslund, Designteori, Inger Berglund, Minneslund, Naturnära minneslund

Abstract

Previous research argue that people prefer memorial groves inspired by nature (Klintborg Ahlklo 2001:35). Despite this, many of today's memorial groves are characterized by an urban design (Klintborg Ahlklo 2001:35). A design inspired by nature is also advocated in landscape architect Inger Berglund's design theory of the ideal memorial grove. Berglund argues that a memorial grove inspired by nature creates meditative qualities that support the bereaved's grieving process (Berglund, 1994). Based on this, we conclude that there is potential for improvement regarding the design of memorial groves. This paper is thus aiming to contribute to the discussion and deepen the knowledge about how we, as landscape architects, can design ideal memorial groves inspired by nature.

This purpose is specified with the following questions: How can we design ideal memorial groves inspired by nature? In what ways is Berthåga memorial grove an example of an ideal memorial grove inspired by nature? In order to answer these questions, we have analyzed in which ways Berthåga memorial grove, an appreciated memorial grove with nature-like characteristics, adhere to Berglund's design theory depicting the ideal memorial grove. The results suggest that Berthåga memorial grove largely follows Berglund's design theory. Further, the results indicate that the design of Berthåga memorial grove is indeed inspired by its natural surroundings.

Thus, our results reveal that Berthåga memorial grove is a good example of an ideal memorial grove. Based on this result, we argue that landscape architects can use Berglund's design theory to create ideal memorial groves inspired by nature. Moreover, we're able to comment on and develop Berglund's design theory further in order to contribute to the discussion on how to design the ideal memorial grove. At times, there is room for interpretation in Berglund's design theory, which makes the theory somewhat unclear. At the same time, this give a leeway for the landscape architect to adjust the design theory based on the chosen site. Further, we argue that the landscape architect should interpret Berglund's design theory based on the chosen site, rather than trying to follow the design theory to the letter. Thus, sensitivity to the conditions of the site is an important aspect when designing ideal memorial groves inspired by nature.

Keywords: Berthåga Graveyard, Berthåga Memorial Grove, Design theory, Inger Berglund, Memorial grove, Memorial grove inspired by nature, Nature-like memorial grove

Innehållsförteckning

Figurförteckning	9
1. Förord.....	11
Tack	12
2. Introduktion	13
2.1 Syfte och frågeställningar	13
2.2 Avgränsningar	14
3. Metod och genomförande	15
4. Teoretisk bakgrund: Berglunds 10 designaspekter	17
5. Berthåga minneslund: bakgrund till platsen.....	19
5.1 Från kyrkogård till minneslund: En förändring över tid	19
5.2 Önskan att vila i en minneslund	21
5.3 Berthåga kyrkogård och minneslund	22
6. Resultat: analys av Berthåga minneslunds gestaltning	26
6.1 Designaspekt 1: Omsorg, värme, känsla.....	26
6.2 Designaspekt 2: Lugn, tystnad.....	28
6.3 Designaspekt 3: Centralpunkt.....	31
6.4 Designaspekt 4: Trygghet, ostördhet.....	33
6.5 Designaspekt 5: Utsikt, rymd	36
6.6 Designaspekt 6: Vinteraspekten	37
6.7 Designaspekt 7: Frihet	39
6.8 Designaspekt 8: Träden	40
6.9 Designaspekt 9: Marken	43
6.10 Designaspekt 10: Andlig tyngd	44
6.11 Sammanvägning: Minneslunden som helhet.....	48
7. Diskussion: Berthåga minneslund, en gestaltning att inspireras av i utformningen av framtida minneslunder	49
7.1 Berthåga minneslund - En god och naturnära minneslund	49
7.2 Berglunds designteori - En vägledning i gestaltningen av naturnära minneslunder	49
7.3 Kravet på landskapsarkitektens lyhördhet till platsen	50
7.4 Skapa en känsla av rymd i minneslunder på stadskyrkogårdar	51
7.5 Gestaltning av andliga minneslunder.....	51
7.6 Utvecklingspotentialen av designaspekten centralpunkt	52
7.7 Är minneslunden som gravskick god?	52
7.8 Metodkritik.....	53
7.9 Framtida forskning	55

7.10	Slutsatser	56
8.	Referenser	57

Figurförteckning

Figur 1. Figur 1: Omslagsbild. Eget fotografi taget av Elvira Feldt

Figur 2: Lantmäteriet (2025) Berthåga kyrkogårds minneslund SWEREF 99 (WGS 84)
Latitud: 59 51 34.44506, Longitud: 17 34 51.55792 Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-03-10] . Annotering av Elvira Feldt (2025). Bilden används med upphovspersonens tillåtelse.

Figur 3: Nowotny, C. & Persson, B. (1988). Ulla Bodorff landskapsarkitekt 1913-1982. Arkitekternas forum för forskning och utveckling. Wallin & Dalholm.

Figur 4: Lantmäteriet (2025) Berthåga kyrkogårds minneslund SWEREF 99 (WGS 84)
Latitud: 59 51 34.44506, Longitud: 17 34 51.55792 Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-03-10] . Annotering av Elvira Feldt (2025). Bilden används med upphovspersonens tillåtelse.

Figur 5: Eget fotografi taget och annoterat av Elvira Feldt.

Figur 6: Eget fotografi taget av Elvira Feldt.

Figur 7: Eget fotografi taget av Elvira Feldt.

Figur 8: Eget fotografi taget av Elvira Feldt.

Figur 9: Eget fotografi taget av Embla Sundkvist.

Figur 10: Lantmäteriet (2025) Berthåga kyrkogårds minneslund SWEREF 99 (WGS 84)
Latitud: 59 51 34.44506, Longitud: 17 34 51.55792 Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-03-10]

Figur 11: Eget fotografi taget av Elvira Feldt.

Figur 12: Lantmäteriet (2025) Berthåga kyrkogårds minneslund SWEREF 99 (WGS 84)
Latitud: 59 51 34.44506, Longitud: 17 34 51.55792 Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-03-10]

Figur 13: Eget fotografi taget av Elvira Feldt.

Figur 14: Eget fotografi taget av Embla Sundkvist.

Figur 15: Eget fotografi taget av Elvira Feldt.

Figur 16: Eget fotografi taget av Elvira Feldt.

Figur 17: Eget fotografi taget av Elvira Feldt.

Figur 18: Eget fotografi taget och annoterat av Elvira Feldt.

Figur 19: Eget fotografi taget av Elvira Feldt.

Figur 20: Eget fotografi taget av Elvira Feldt.

Figur 21: Eget fotografi taget av Elvira Feldt.

1. Förord

Uppsatsen är ett kandidatarbete på landskapsarkitektprogrammet vid SLU, Ultuna. Arbetet utfördes under våren 2025 och omfattar 15 högskolepoäng. Platsanalys och intervju har utförts av båda författarna. Texterna under rubrikerna: Sammanfattning, 2.1. Syfte och frågeställning, 2.2 Avgränsningar, 3. Metod och genomförande, 5.1 Från kyrkogård till minneslund: en förändring över tid, 6: Vinteraspekten, 5: Utsikt, rymd, 8: Träden, 7. Diskussion, 7.2, Frågor för vidare forskning, 9. Tack, är skrivna av båda författarna.

Texten under rubrikerna: 1.Förord, 4 Teoretisk bakgrund: Berglunds 10 designaspekter, 5.2 Att vilja vila i en minneslund, 6. Resultat: analys av Berthåga minneslunds gestaltning, 6.1 Designaspekt 1: Omsorg, värme, känsla, 6.3 Designaspekt 3: Centralpunkt, 6.4 Designaspekt 4., 6.4 Trygghet, ostördhet, 6.5 Designaspekt, 6.6 Designaspekt, 6.7 Designaspekt 7: Frihet, 6.9 Designaspekt 9: Marken, 6.11 Sammanvägning: Minneslunden som helhet, 7.1 Metodkritik är mestadels skrivna av Embla Sundkvist.

Texterna under rubrikerna: Abstract, 1.Figurtext, 2. Introduktion, 5. Berthåga minneslund: Bakgrund till platsen, 5.3 Berthåga kyrkogård och minneslund, 6.2 Lugn, tystnad, 6.8 Designaspekt, 6.10 Designaspekt 10: Andlig tyngd, 8. Referenser och bildtexterna är mestadels skrivna av Elvira Feldt. Uppsatsens bilder och kartor är redigerade och annoterade av Elvira Feldt.

Båda författarna har tillsammans diskuterat och redigerat uppsatsens innehåll och texter.

Antal ord i uppsatsen: 10 893 ord

Tack

Ett stort tack riktas till personen som gav sin tid och sitt engagemang för att medverka i vår intervju. Ett stort tack riktas även till vår handledare Viveka Hoff som lagt ner tid för att på ett pedagogiskt sätt vägleda oss genom kandidatarbetet. Vi vill även rikta ett tack till vår examinator Åsa Ahrlund som genom sina kommentarer hjälpt oss förbättra vår uppsats. Vi vill även tacka personen vi haft mejlkontakt med och som gett oss information om Berthåga kyrkogård. Vi vill tacka våra opponenter som givit oss bra feedback och stöd i den fortsatta processen. Avslutningsvis vill vi tacka alla dem som läst igenom vår uppsats och som gett kommentarer och sina kloka ord. Stort, stort tack!

2. Introduktion

Döden är ett oerhört känsligt ämne, både för den som är på väg att gå bort och för de anhöriga. Att välja en plats där den bortgångne ska få sin sista vila kan också vara känsligt. Det kommer alltid att behövas platser där vi begraver våra döda, varför det alltid kommer vara relevant att undersöka hur dessa platser kan gestaltas. Det är därför av betydelse att utvärdera och utveckla de designteorier som kan vägleda landskapsarkitekter i gestaltningen av begravningsplatser.

Minneslunden är en begravningsform där flertalet personer gravsätts anonymt på en och samma plats (Klintborg Ahlklo 2001:28). Detta betyder att den ska möta många olika behov, varför det är extra viktigt att gestaltningen är omsorgsfullt utformad. Att begrava en stor mängd människor anonymt är ett relativt nytt koncept som började etablera sig i slutet av 1900-talet (Klintborg Ahlklo 2001:28). Det är ett gravskick som sedan dess blivit allt vanligare (Sveriges auktoriserade begravningsbyråer u.å.).

Av de som önskar vila i en minneslund, värderas närhet till naturen högt (Klintborg Ahlklo 2001:35). En naturnära gestaltning bidrar även till att ge minneslunden meditativa kvaliteter som stödjer efterlevande i deras sorgearbete (Berglund, 1994). Trots det präglas många minneslunder av en stadslik gestaltning med hårdgjorda ytor, skulpturer, fontäner och soffor (Klintborg Ahlklo 2001:35). Det finns på så sätt en stor förbättringspotential gällande gestaltningen av minneslunder. Berthåga kyrkogård är känd för sin utformning där landskapsarkitekten Ulla Bodorff haft som avsikt att låta kyrkogården samspela med det omkringliggande uppländska kulturlandskapet (Nolin 2024:213). Berthåga minneslund utformades kring kyrkogårdens naturliga källa (Intervju 2025). Berthåga minneslund karaktäriseras av en gestaltning med naturnära karaktär. Vår hypotes är att Berthåga minneslund, en uppskattad och naturnära minneslund, kan vara ett gott exempel för landskapsarkitekter att ta inspiration av i gestaltningen av framtida minneslunder. I denna uppsats vill vi pröva denna hypotes.

2.1 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att bidra till diskussionen och fördjupa kunskaperna kring hur landskapsarkitekter kan gestalta naturnära och goda minneslunder. En god minneslund definieras i enlighet med Berglunds beskrivning: en meditativ plats som stödjer efterlevande i deras sorgearbete (1994).

Vår uppsats ämnar besvara frågorna: Hur kan landskapsarkitekter gestalta naturnära och goda minneslundar? På vilka sätt utgör Berthåga minneslund ett exempel på en naturnära och god minneslund?

2.2 Avgränsningar

Uppsatsen avgränsas geografiskt till Berthåga kyrkogård. Vi har inte undersökt andra minneslundar än Berthåga minneslund. Teoretiskt är arbetet avgränsat till Inger Berglunds designteori som presenteras i boken *Kyrkogårdens meditativa rum* (1994) och Catherine Dees designteori som presenteras i boken *Form and Fabric in landscape architecture - a Visual Introduction* (2013). Platsanalysen är gjord i nutid, och avgränsas således till hur gestaltningen av Berthåga minneslund såg ut och upplevdes under februari och mars 2025.

3. Metod och genomförande

För att besvara vår frågeställning har vi utvärderat Berthåga minneslund utifrån Inger Berglunds designteori “10 råd till arkitekten” (Berglund, 1994:70). Berglunds designteori valdes eftersom den är specifikt inriktad på hur goda minneslunder bör gestaltas för att vara meditativa platser som stödjer efterlevande i sorgearbetet (1994). Samt eftersom hennes designteori förespråkar en naturnära gestaltning med mycket grönska och att naturen är gestaltningens utgångspunkt. Hennes designteori kritiserar dessutom strikt och konstgjord gestaltning samt användningen av större hårdgjorda ytor (Berglund 1994). Berglunds designteori förespråkar på så sätt både en god och en naturnära minneslund och minneslunder som följer hennes designteori kan anses goda.

Berthåga kyrkogård är känd för sin naturnära gestaltning (Nolin 2024:213). Berthåga minneslund valdes eftersom den har en naturnära karaktär. Samt eftersom det är en uppskattad minneslund där många önskar få vila (Intervju 2025). Berthåga minneslunds första gravsättning skedde 1969 (Intervju 2025), vilket är under samma tid som minneslunden som gravskick började bli allmänt accepterad (Klintborg Ahlklo 2001:35). Trots att den anlades långt före Berglunds designteori tror vi att Berthåga minneslund, eftersom den är uppskattad och har en naturlig karaktär, skulle kunna vara ett gott exempel på en god och naturnära minneslund. För att undersöka detta har vi gjort en platsanalys där vi analyserat Berthåga minneslund utifrån Inger Berglunds designteori. Mer precist så har vi undersökt hur väl och på vilket sätt Berthåga minneslund förhåller sig till Berglunds tio designaspekter, de hon själv kallar “10 råd till arkitekten” (Berglund, 1994:70): 1. Omsorg, värme, känsla 2. Lugn, tystnad 3. Centralpunkt 4. Trygghet, ostördhet 5. Utsikt, rymd 6. Vinteraspekten 7. Frihet 8. Träden 9. Marken och 10. Andlig tyngd (1994:70). På så sätt undersöks huruvida Berthåga minneslund är ett gott exempel för att demonstrera en god och naturnära minneslund.

Resultatet av platsanalysen har sedan analyserats och sammanvägts för att utvärdera på vilket sätt Berthåga minneslunds gestaltning är en god och naturnära minneslund. Resultatet diskuteras sedan för att fördjupa Berglunds designteori om hur landskapsarkitekter kan gestalta goda och naturnära minneslunder.

Under platsanalysen analyserades Berthåga minneslund utifrån vardera designaspekt. Analysen utfördes först enskilt och vi diskuterade sedan resultatet tillsammans på platsen. Platsanalysen utfördes den 19 februari 2025. Ett andra, kompletterande platsbesök utfördes den 5 mars 2025 av Elvira Feldt för att ta fler bilder till presentationen av analysen. Vid det andra platsbesöket fördjupades även

analysen av designaspekten marken, eftersom marken vid första platsbesöket varit täckt av snö medan den vid andra platsbesöket var bar och markunderlaget gick att analysera ytterligare. Större delen av analysen gjordes alltså vid det första platsbesöket medan det andra platsbesöket gjordes som ett komplement.

I analysarbetet av Berthåga minneslunds gestaltning har vi även använt oss av Lantmäteriets historiska kartor från 1960 och 1975 (Lantmäteriet 1960 och 1975). Kartorna har använts för att undersöka hur kyrkogården såg ut innan minneslunden anlades.

Ytterligare har vi även valt att intervjua en person som är kunnig och mycket insatt i Uppsalas kyrkogårdars förvaltning och verksamhet. Intervjupersonen valdes utifrån vem som ansågs lämplig och vem som var tillgänglig. Med intervjun hade vi som avsikt att få information om Berthåga minneslund samt förstå huruvida Berthåga minneslund är uppskattad. Intervjun skedde den 27 februari 2025 och omfattade ungefär 1 timmes samtal. Den intervjuade har gett sitt samtycke till att delta i intervjun och samtyckt till GDPR. Den intervjuades identitet hålls anonym, enligt GDPR.

För att tydliggöra vår analys av Berthåga minneslund, användes Branzells teori (1976) när vi presenterade våra analysresultat i våra fotografier. Branzells kommunikationsstrategier valdes eftersom de är etablerade inom landskapsarkitektur. För att illustrera Berglunds rumsligheter och topografi användes Branzells *rymdbegränsare* (1976:22) och för att visa hur människor rör sig genom rummen användes Branzells *att notera brukarens fysiska rörelse och position* (1976:14–15).

4. Teoretisk bakgrund: Berglunds 10 designaspekter

I detta avsnitt kommer vi ge en kort beskrivning av Berglunds designteori samt vardera av hennes designaspekter. Detta för att ge en inblick i designteorin som helhet samt ge en fördjupad bild av vad hennes designteori utgått från.

Landskapsarkitekten Inger Berglunds presenterar 10 designaspekter för minneslundar (1994). Dessa kan landskapsarkitekter använda, framförallt vid egen gestaltning, men även för att analysera och kritisera redan etablerade minneslundar (Berglund 1994:70). Designaspekterna är slutsatserna i ett av hennes forskningsprojekt och baseras på analyser av djupintervjuer med efterlevande, intervjuer med olika experter inom kyrkogårdsverksamheten, inventering av minneslundar i mellansverige samt observationsstudier (1994:79). Designaspekterna ämnar presentera vilken gestaltning som skapar ett meditativt rum som stödjer efterlevande i deras sorgearbete (Berglund 1994:5). För att skapa detta meditativa rum förespråkar Berglund framförallt en naturnära gestaltning (1994).

I Berglunds första designaspekt *omsorg, värme, känsla* hävdar hon att minneslunden varken får uppfattas för alltför konstgjord eller alltför enkel (Berglund 1994:70). Vidare argumenterar hon för att gestaltningen borde använda naturen som utgångspunkt (Berglund 1994:70). Den andra designaspekten *lugn och tystnad* betonas vara avgörande för att skapa ett meditativt rum. Lugn och tystnad kan uppnås genom att minneslunden upplevs avskild från kyrkogårdens andra delar, eventuella bostadsmiljöer, trafik samt kommersiella uttryck (Berglund 1994:71). Under denna aspekt betonar hon även naturljud som fågelkvitter eller porlande vatten kan bidra till att skapa en meditativ kvalitet. I hennes tredje designaspekt *centralpunkt* hävdar hon att gestaltningen behöver bestå av något som fångar den sörjandes uppmärksamhet och ger henne en punkt att vila ögonen på. I designaspekten trygghet och ostördhet betonas rumsavgränsningar för att möta besökarens behov av att få sitta för sig själv för att våga släppa fram svårare känslor. Den femte aspekten *utsikt och rymd* fokuserar på besökarnas möjlighet att blicka ut mot ett omgivande landskap och känna kontakt med himlen för att påminnas om livet utanför sorgen. I *vinteraspekten* poängterar Berglund att minneslundens rumsavgränsningar ska fungera även på vinterhalvåret och att marken ska upplevas välskött även när gräset vissnat ner. I designaspekten *frihet* argumenterar Berglund för att gestaltning bör präglas av ett obundet formspråk och att eventuella symboler bör vara fria från religiösa uttryck. I designaspekten *träden* argumenterar Berglund för att träd är ett absolut måste och att minneslunden bör präglas av grönska och majestätiska och naturligt

växande träd. I den nionde aspekten *marken* lyfts markens betydelse fram samt att den bör vara “grön, solbelyst, mjuk och inbjudande” och att hårdgjorda ytor ska minimeras för att förstärka känslan av grönska (Berglund 1994:77). Den sista designaspekten *andlig tyngd* betonar att besökaren ska uppleva minneslunden som en andlig plats, vilket gestaltningen kan bidra till genom bland annat storslagen natur, symboler och utblickar över kyrka eller kyrkogård (Berglund 1994:78).

5. Berthåga minneslund: bakgrund till platsen

Att begrava sina anhöriga i en anonym minneslund är något relativt nytt. Minneslundens som koncept etablerades under senare delen av 1900-talet. I slutet av 1960-talet började idén bli accepterad av allmänheten (Klintborg Ahlklo 2001:35). För att ge en förståelse för hur minneslundens kom att växa fram som begravningsform följer nedan en kortare historisk redogörelse av kyrkogårdarnas, och således minneslundarnas framväxt. Vidare ges även en beskrivning av den valda platsen, Berthåga minneslund och kyrkogård.

5.1 Från kyrkogård till minneslund: En förändring över tid

Gravplatsers utformning har förändrats över tid. Under 1000-talet, i och med kristendomens intåg i Sverige, blev kistbegravningar på kyrkogårdar vedertaget (Nordh et al. 2024:233). Människor begravdes vid behov allt eftersom, vilket gjorde att en övergripande enhetlighet på kyrkogården saknades (Grönwall 2017). 1000-talets kyrkogårdar präglades av vad som var funktionellt. Exempelvis togs träd bort eftersom de ansågs vara till besvär då de kunde ställa till det vid nedgrävning av kistor. Marken på kyrkogårdarna bestod av gräs och användes för att ta hö eller som betesmark. Gravarna markerades sällan men ibland förekom enkla träkors. Eftersom en stor del av befolkningen saknade läskunnighet ansågs inskriptioner i träkorsen inte nödvändiga och gravplatserna var alltså relativt anonyma. Kyrkogården omgärdades ofta av en mur eller annan typ av avgränsning för att skilja helgad, vigd mark från oinvigd mark. (Grönwall 2017).

Kring sekelskiftet 1800 blev begravningsplatser en fråga för stadsplanering (Nordh et al. 2024:234), dels för att hantera platsbrist (Grönwall 2017), dels för att hanteringen av döda ansågs orsaka smittspridning och dålig lukt (Nordh et al. 2024:234). I samband med detta anlades många gravplatser utanför städerna (Grönwall 2017). Att planera begravningsplatserna på förhand var något nytt och ledde till att de nya begravningsplatserna utanför städerna blev dimensionerade och uppdelade i kvarter. Med inspiration av parkarkitekturen började även träd planteras på kyrkogårdar. Träden ansågs försköna kyrkogården, tona ner kyrkogårdens osanitära prägel samt genom årtidsväxlingarna bjuda in besökarna till religiös begrundan över livet (Grönwall 2017). Under denna tid kom många av de äldre kyrkogårdarna i städerna att användas som parker vilket ledde till att många gravvårdar och kyrkogårdsmurar togs bort (Nordh et al. 2024:234).

Trädens betydelse ökade under 1800-talet då alléer planterades på både de gamla och nya kyrkogårdarna (Grönwall 2017). Ofta valdes ädellövträd som alm, ask, lönn och lind: samma träd som användes i stadsparker. Med inspiration av trädgårdsarkitekturen präglades kyrkogårdarnas estetik av strikta geometriska mönster och siktlinjer. Häckar klipptes för att skapa mindre rum på kyrkogårdarna och träden beskars ofta till önskad höjd och form för att bevara siktlinjer och låta kyrkan vara det dominerande på kyrkogården (Grönwall 2017).

Gravmonumentens glansperiod började i mitten av 1800-talet och fortsatte till modernismens genombrott på 1930-talet (Grönwall 2017). Under den här tiden fanns ett stort intresse hos den växande borgarklassen för individuellt utformade och påkostade gravmonument. Det blev även viktigt att markera gravplatsens gräns med staket eller häck, oftast av buxbom eller måbär. Gravarna blev således både bastanta, individuella och tydligt avgränsade till andra gravar. Som följd skapades traditionen att vårda och smycka den egna gravplatsen. Mot slutet av 1800-talet började även sorgeträd, träd som ansågs särskilt passande för begravningsplatser, att etableras på kyrkogårdarna. Växtligheten på kyrkogårdarna började således bestå av hängformer av ask, alm och björk. Växter som murgröna och vintergröna kom även att etableras (Grönwall 2017).

Under 1900-talet satte funktionalismen sina spår i kyrkogårdarnas estetiska uttryck. Enhetlighet och rationalitet manifesterades och kyrkogårdarna präglades av jämnt stora gravplatser, lika höga gravstenar i rader och klippt gräsmatta (Grönwall 2017). Det var även under den här tiden som kremering började appliceras i praktiken (Nordh et al. 2024:234). Metoden var på tal redan under den senare delen av 1800-talet med argument om sanitet och estetik, men slog inte igenom förrän under 1900-talet (Grönwall 2017). Kremeringen och gravsättningen av urnan gjorde det möjligt att begrava i naturlig terräng, vilket lade förutsättningarna för skogskyrkogårdar och gravplatser i naturnära miljöer (Grönwall 2017).

Minneslunden är ett gravskick där de avlidne gravsätts anonymt tillsammans med andra (Klintborg Ahlklo 2001:28). Denna typ av begravningsform började etableras under senare delen av 1900-talet (Nordh et al. 2024:234) och började accepteras av allmänheten i slutet av 1960-talet (Klintborg Ahlklo 2001:35). Minneslunden som begravningsform möjliggjordes i mångt och mycket till följd av kremering som metod (Grönwall 2017), utifrån ett behov av mer sanitära och platseffektiva begravningsmetoder. Ambitionen med minneslunden var att den skulle utgå från naturmarker och befästa idén om människans lika värde. I realiteten verkar det dock framförallt vara skötselfriheten som gjort minneslunden till ett efterfrågat gravskick (Klintborg Ahlklo 2001:31).

Det vanligaste är att askor begravs eller strös i minneslunden (Sveriges auktoriserade begravningsbyråer u.å.), men i vissa församlingar tillåts även kistbegravningar. (Grönwall 2017). Minneslunden är ett anonymt gravskick, vilket innebär att namnen på de som vilar där inte finns utmärkta på platsen. Anhöriga får inte heller närvara när askan gravsätts och får på sätt inte veta var i minneslunden den anhöriga ligger begravd (Sveriges auktoriserade begravningsbyråer u.å.). I anslutningen till minneslunden finns ofta en gemensam utsmykningsplats där blommor och ljus får lämnas (Grönwall 2017). Idag är minneslunder ett förhållandevis vanligt gravskick (Sveriges auktoriserade begravningsbyråer u.å.).

5.2 Önskan att vila i en minneslund

Den som själv står inför döden kan ha olika anledningar till att vilja gravsättas i en minneslund (Intervju 2025). Många uppges välja minneslunden eftersom anhöriga har flyttat till andra orter eller för att de anhöriga som är kvar i orten ska slippa de skötselkrav som följer med en grav (Berglund 1994:10). Många uttrycker även en rädsla för att ens egna grav skulle bli bortglömd eller vanskött och beskriver en skepsis till att ens anhöriga skulle vilja eller orka vårda en grav (Berglund 1994:10). Andra tilltalas istället av att i minneslunden kunna "bli ett med naturen" (Berglund 1994:11). Människor kan även tilltalas av minneslundens jämlika budskap, alltså att gravsättas tillsammans i samma lund där många andra redan vilar (Intervju 2025). Även utformningen av en minneslund kan vara det som får någon till att välja minneslund som gravskick (Berglund, 1994:14–13).

I valet av minneslund har utformningen av minneslunden oftast stor betydelse (Berglund, 1994:14–13). I vissa fall kan dock andra faktorer ha större betydelse (Intervju 2025). Valet kan istället till största del motiveras med att den avlidne vill vila i en minneslund på den kyrkogård hon själv eller de anhöriga känner koppling till (Intervju 2025). Utformningen kan i de här fallen ändå få stor betydelse, för de anhörigas sorgearbete vid besöken i minneslunden (Berglund 1994:9). I andra fall vill anhöriga, av olika anledningar, inte ha med den avlidne att göra (Intervju 2025). Då kan minneslunden som gravskick erbjuda ett normativt och accepterat sätt att begravas på samtidigt som den anhöriga inte behöver ansvara för gravskötsel (Intervju 2025). Minneslunden utformning kan i det här fallet sakna betydelse för den anhörige. Gestaltningen av minneslunden kan alltså ha mer eller mindre betydelse för den som själv står inför döden och deras anhöriga. För de flesta har dock minneslundens gestaltning stor betydelse i val av minneslund samt även för de efterlevande i deras sorgearbete (Berglund 1994).

En senare utvecklad variant av minneslunden är askgravlunden (Grönwall 2017). Skillnaden är att askgravlunden, till skillnad från minneslunden, inte är anonym

och anhöriga får därför delta vid gravsättningen av urnorna och kan mot betalning få en namnplatta med den avlidnes namn uppsatt vid utsmyckningsplatsen (Grönwall 2017). Befrielsen från skötselkrav tilltalar många av de som väljer att gravsättas i en minneslund (1994:10). Samtidigt kan anhöriga till de som vilar i en minneslund uttrycka en saknad av att inte veta var i minneslunden den anhörige är gravsatt (Berglund 1994:12). Med hänsyn till detta argumenterar Berglund för att askgravlunder är ett bättre alternativ till minneslunder, eftersom de skötselfria aspekterna behålls samtidigt som anonymitetskraven förbises (Berglund 1994:84).

5.3 Berthåga kyrkogård och minneslund

Berthåga kyrkogård, placerad i Uppsalas nordvästra del, började byggas 1963 och invigdes 1965 (Svenska kyrkan u.å.). Grunden till Berthåga kyrkogården, på 54 hektar är ritad av Ulla Bodorff (Nolin 2024), se fig. 3. Därför anser vi att det är av intresse att kort beröra Bodorffs gestaltning av kyrkogården. Bodorffs intention med Berthåga kyrkogård var att skapa en landskapskyrkogård som replikerade och förstärkte det omgivande kulturlandskapet. I sin design har Bodorff således tagit stor hänsyn till platsens och det omkringliggande landskapets befintliga kvaliteter samt arbetat med platsens uppländska karaktär. Från kyrkogården skulle besökaren kunna rikta sin blick och sin sorg mot det omkringliggande kulturlandskapet (Nolin 2024:213). Kyrkogårdens krematorium och två kapell ritades av Kurt von Schmalensee (Svenska kyrkan u.å.).

Minneslunden är ett senare tillägg som bör vara gestaltad av Paul Stråby, kyrkogårdsarkitekt vid tiden för minneslundens utformning (Mejlkontakt 2025). Den första gravsättningen i minneslunden skedde 1969 (Intervju 2025). Berthåga minneslund uppkom således under den tid där minneslunden som gravskick började att accepteras mer allmänt (Klintborg Ahlko 2001:35). Ytterligare nyare tillägg till Berthåga kyrkogård är trädkyrkan, minnesplatsen, urnskogarna, judiskt, katolskt och muslimskt gravområde samt ett område för Bahá'i, vilka alla är ritade av Monica Sandberg och Nils Odén och färdigställdes 2001 (Svenska kyrkan u.å.).

I valet av var Berthåga minneslund skulle utformas, valdes platsen kring kyrkogårdens naturliga källa (Intervju 2025) och minneslunden placerades därför i kyrkogårdens östra del, se fig.2. Berthåga minneslund består av en öppen ängsyta omgärdad av växtlighet bestående av framförallt bredvuxna tallar och tätare buskage. I ängsmarken, omgärdad av ett antal lågvuxna träd, finns minneslundens hjärta, den naturliga källan, där besökare kan tända ljus och lämna blommor.

Figur 2. I den översta kartan är Berthåga kyrkogårds markerad för att visa dess placering i Uppsala. I den nedre kartan markerar den vita linjen Berthåga kyrkogård gränser och den gula markeringen markerar minneslundens placering på kyrkogården. © Lantmäteriet, annotering av Elvira Feldt. Bilden används med upphovspersonens tillåtelse.

Berthåga minneslund är en uppskattad minneslund där många önskar få vila och i dagsläget är ungefär 4000 personer gravsatta där (Intervju 2025). Marken, där askan strös eller grävs ner är ungefär 8000 kvadratmeter stor, se fig.4 (Lantmäteriet 2025), vilket möjliggör för i princip hur många framtida gravsättningar som helst (Intervju 2025). Det finns på så sätt goda förutsättningar för att fortsätta med gravsättningar i Berthåga minneslund i framtiden. Berthåga minneslund är även välbesökt, i synnerhet under allhelgona (Intervju 2025)

Vår intervjuperson, med god insikt i Berthåga kyrkogårds verksamhet, tror att de som väljer att begravas eller strös på Berthåga minneslund lockas av att få vila i naturmark, med närhet till äng och skog (Intervju 2025). Hen har en allmän bild av att människor blir positivt överraskade av det naturliga och okonstlade i mötet med Berthåga minneslund (Intervju 2025). Intervjupersonen tror inte att de som väljer att vila i Berthåga minneslund väljer den för att de har en koppling till kyrkogården utan att de snarare tilltalas av minneslundens naturnära karaktär (Intervju 2025). Berthåga minneslunds utformning kan alltså vara ett skäl till att många människor önskar att få vila där.

Figur 3. Berthåga begravningsplats översiktsplan. Illustration från boken Ulla Bodorff landskapsarkitekt 1913–1982 (Nowotny et al. 1988).

Figur 4. Den vita streckade linjen markerar det område som vi upplever utgör minneslunden. Markeringen är inte exakt utan ungefärlig. Minneslunden är utformad utifrån platsens naturliga källa. Nära källan finns en bänk placerad. Området där askorna kan begravas är ungefär 8000 kvadratmeter stor. Utanför minneslunden finns gravkvarter, åkermark och en bilväg. © Lantmäteriet, annotering av Elvira Feldt.

6. Resultat: analys av Berthåga minneslunds gestaltning

I följande avsnitt presenteras resultatet av platsanalysen av Berthåga minneslund i text och bild utifrån Berglunds tio designaspekter. För att analysera minneslunden som helhet presenteras sedan en sammanvägning av resultaten från de 10 designaspekterna. Med detta utvärderar vi hur väl Berthåga minneslunds gestaltning följer Berglunds 10 designaspekter och på så sätt undersöker vi hur väl Berthåga minneslund utgör en god och naturnära minneslund.

6.1 Designaspekt 1: Omsorg, värme, känsla

Berglund argumenterar för att gestaltningen av minneslunden varken får vara för konstgjord, ceremoniell eller för enkel (1994:70). För att nå detta mellanting förespråkar hon en naturinspirerad design som samtidigt upplevs bearbetad och omhändertagen (Berglund 1994:70). Hon argumenterar även för att människor uppskattar naturlika minneslundar eftersom många känner sig “trygga och hemma i naturen” (Berglund 1994:70). Efter att hon själv utvärderat ett antal minneslundar konstaterar hon att man för att lyckas i denna designaspekt ska låta gestaltningen utgå från platsens naturliga förutsättningar och att gestaltningen bör göras med inlevelse och varsamhet i allt från detalj till gestaltningens helhet (Berglund 1994:70).

I överensstämmelse med Berglunds första aspekt verkar Berthåga minneslund i stor grad ha gestaltats utifrån platsens naturliga förutsättningar. Platsen valdes och utformades med den naturliga källan som utgångspunkt (Intervju 2025). Utifrån historiska kartor (Lantmäteriet 1960 och 1975) tycks många av platsens träd som idag omgärdar minneslunden ha bevarats och använts i utformningen. Resterande träd och vegetation i minneslunden är planterade eller framväxta på ett sätt som gör det svårt att urskilja om de kommit dit naturligt eller inte. Anpassningen gör att minneslunden uppfattas som en självklar del av det omkringliggande landskapet och resten av kyrkogården. Valet att behålla träden runt minneslunden och låta fler växa upp skapar även ett vindskydd runt minneslunden som silar vinden vilket skapar en lätt bris, i kontrast till de mer hårda vindarna som skapas i det öppna landskapet på kyrkogården. Lyhördheten till platsen märks även i resterande gestaltning där mjuka, böljande organiska former återfinns i platsens topografi, se fig. 5. Formen på källan och i gångstråken rimmar även de väl med platsens naturliknande karaktär.

Figur 5. Ängen där de avlidnas aska gravsätts i Berthåga minneslund följer de organiska och böljande formerna i topografin och ger platsen en mjuk karaktär. Foto och annotering av Elvira Feldt.

Berglund framhäver också att gestaltningens detaljer ska upplevas omsorgsfullt utvalda (Berglund 1994:70). Detaljerna i Berthåga minneslund upplevs valda med omsorg för att passa in med den naturinspirerade gestaltningen. De fyra utsmyckesplatserna som är placerade runt källan har en enkel och jordnära design. Runt källan har stenar antingen placerats eller behållits och i vattnet växer inhemskt kaveldun som bidrar till den naturlika karaktären. Växtligheten som omgärdar källan gör att platsen känns varm och ombonad. Lavarna som växer på träden vid källan ger ett mjukt uttryck. Växtlighetens varma färger förstärker känslan av värme ytterligare: nypon i varmt vinröda färger, prydnadsträd i brungrå, lila ljung och gulbrun vass, se fig. 6. Även växtvalet av de körsbärsträd som finns utspridda i minneslundens passar in i minneslundens naturlika uttryck med sina spretiga och något trassliga grenar.

Figur 6. Fyra ljushållare med enkel och jordnära design och växtlighetens varma färger bidrar till att minneslunden upplevs ombonad. Foto av Elvira Feldt.

Berglund är tydlig med att naturen på minneslunden inte får lämnas för obearbetad (1994:70). Berthåga minneslund lyckas förmedla känslan av omsorg genom att ängsmarken hålls öppen och fri från träd och buskar, vilket blir en kontrast mot den tätare och mer friväxande växtligheten som omgärdar ängsmarken. Känslan av omsorg kommer även från att grenar och löv plockats bort från marken under träden och buskagen vilket gör att platsen upplevs städad och välskött.

Sammanfattningsvis har utformningen av Berthåga minneslund i stor grad beaktat platsens naturliga förutsättningar och gestaltningen förstärker platsens naturliga karaktär. Gestaltningen är balanserad och minneslundens naturliga karaktär upplevs varken konstgjord eller för enkel utan landar i den balans som Berglund förespråkar. Berthåga minneslund lyckas därför mycket väl i denna designaspekt.

6.2 Designaspekt 2: Lugn, tystnad

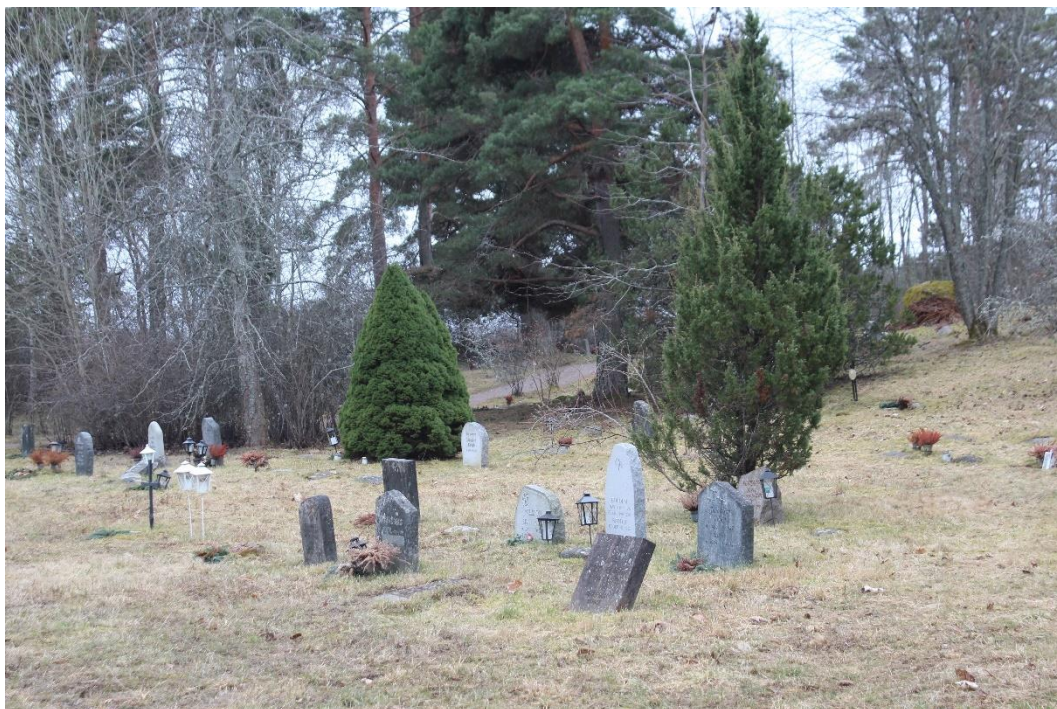
Den andra designaspekten Berglund tar upp bemöter besökarens önskan om att få sörja sin anhöriga ostört. Berglund betonar att platsen bör ha en absolut avsaknad av störande ljud, men att svagare ljud kan dämpas av naturliga ljud som fågelkvitter, vindens sus i träden eller porlande vatten. Vidare lyfter hon de naturliga ljuden som positiva för platsen och något som ökar känslan av lugn och stillhet (Berglund 1994:71). I Berthåga minneslund är ljudet från motorvägen,

belägen ungefär en halv kilometer från platsen, relativt påtagligt. I minneslunden hördes dock en hel del fågelkvitter under platsbesöket, vilket kompenserade för trafikljuden. Troligtvis uppskattar fåglarna de täta och trassliga buskagen och trivs på platsen, se fig. 7. Det är även möjligt att de lövklädda träden och källans porlande vatten i minneslundens centrum dränker trafikljuden under sommarhalvåret.

Figur 7. De täta och trassliga buskarna skapar bra miljöer för småfåglar vilket bidrar till fågelkvittret som ljuder över minneslunden. Foto av Elvira Feldt.

Berglund lyfter att platsen bör väljas ut och gestaltas för att visuellt avskärma störande och kommersiella intryck (Berglund 1994:71). Genom ett mer skirt buskage syns bilarna på motorvägen på avstånd, vilket kan upplevas visuellt störande. När träd och buskar får löv är det dock troligt att motorvägen döljs. Vad det gäller andra visuella intryck upplevs platsen rofylld och utöver bilvägen finns inga störande kommersiella intryck. Däremot är gestaltningen något visuellt spretig i kanten av minneslunden. Friväxande tallar och rosor blandas där med typiska kyrkogårdselement som gravstenar och en formstark sockertoppsgran, se fig. 8.

Figur 8. I kanten av minneslunden finns gravstenar och sockertoppsgran, element typiska för kyrkogårdar i allmänhet. I minneslunden kontrasterar dessa mot den övriga gestaltningen och bidrar till ett visuellt spretigt intryck. Foto av Elvira Feldt.

En väg genom kyrkogården för bilar, cyklister och gångtrafikanter är placerad ett tiotal meter från minneslunden, men avskärmas visuellt med hjälp av träd och buskage. Vägen är inte särskilt trafikerad, vilket gör att den inte märks av nämnvärt.

Berglund lyfter minneslundens placering i landskapet som viktigt för en lugn och tyst atmosfär. Kyrkogården bör vara avskärmd från stadslika miljöer, och minneslunden bör vara avskärmd från resterande kyrkogård. Samtidigt betonar hon att det är viktigt att man fortfarande känner av kyrkogårdens atmosfär på platsen (Berglund 1994:71). Detta lyckas Berthåga minneslund med då den är placerad i utkanten av Uppsala och växtligheten i minneslunden döljer stadsbilden i söder. Växtligheten och rumsavgränsningen som ramar in minneslunden gör att den upplevs tillhöra en egen del av kyrkogården.

Källan utgör en självklar samlingspunkt, och i kombination med de många smyckesplatserna upplevs det naturligt att samlas flera sällskap på platsen, utan att man stör varandra.

Berthåga minneslund som helhet upplevs lugn och avskärmd från bostadsområden, stadsliv och kommersiella uttryck. Ett konstant dämpat trafikljud gör att platsen inte upplevs tyst, men fågelkvitter och avskildheten som platsen

erbjuder ger besökaren möjlighet att ostört sörja den döda i minneslunden. Berthåga minneslund lyckas på så sätt bra i denna designaspekt.

6.3 Designaspekt 3: Centralpunkt

Berglund lyfter att många besökare kan känna sig vilsna och ovana vid att sitta stilla och reflektera och att en *centralpunkt* kan hjälpa besökaren genom att ge en något att vila sin blick på (1994:72). Att ha för många centralpunkter konkurrerar om besökarens uppmärksamhet och för att skapa en lugn och harmonisk känsla bör det därför endast finnas en centralpunkt i minneslunden (Berglund 1994:39). Centralpunkten kan vara någon typ av symbol, ett träd eller något annat som fångar besökarens uppmärksamhet (Berglund 1994:72). I Berthåga minneslund är den naturliga källan rummets självklara centrum och således även centralpunkten, se fig. 9. Källan utgör även fler funktioner än att vila ögonen på - den vägleder besökaren ännu mer än vad Berglund förespråkar. Genom att låta källan vara slutdestinationen på gångstråket och platsen där gravljus och blommor placeras vägleder den besökaren och ger hen en självklar plats, likt en gravsten, att tillåtas stanna och utföra sitt ärende. Källans funktion som centrum stärks av det intima rummet som skapas kring den, av de lågväxande träden. Källan och det intima rummet väcker känslor av tröst och lugn och bjuder in till kontemplation. Kort sagt lyckas minneslunden alltså mycket väl i denna designaspekt.

Figur 9. Källan är Berthåga minneslunds självklara centralpunkt. Runt källan finns tre smyckesplatser där besökaren kan tända ljus eller lämna blommor. Träden med sin låga kronhöjd skapar ett intimt rum kring källan som omfamnar besökaren och skänker henne en känsla av tröst. Foto av Embla Sundkvist.

6.4 Designaspekt 4: Trygghet, ostördhet

Minneslunden ska vara en ostörd plats där besökare känner sig trygga och vågar släppa fram svåra känslor (Berglund 1994:72). Känslan av trygghet och ostördhet kan uppnås genom en gestaltning som använder tydliga rumsavgränsningar och tydliga väggar utåt (Berglund 1994:72). I Berthåga minneslund upplever vi två tydliga rum; ett mindre och ett större, båda med välfungerande rumsavgränsningar, se fig. 10. Det större rummets rumsavgränsning består för det mesta av naturlika buskage och låga, bredväxande tallbestånd som ramar in och ger besökaren en känsla av var minneslunden startar och slutar. Vegetationen bidrar till att platsen upplevs ostörd genom att vara tät och skydda mot insyn. Rumsavgränsningen skapar också en känsla av att minneslunden hör till en egen del av kyrkogården. Det mindre rummet bildas kring den naturliga källan och upplevs skapa en trygg atmosfär tack vare den låga kronhöjden på de närliggande träden, se fig. 11.

Figur 10. Den täta vegetationen skapar upplevelsen av två rum: ett större mer luftigt rum (den större avgränsningen) och ett intimt mer ombonat rum (den lilla cirkeln). De streckade linjerna indikerar att träden upplevs vara en avgränsning, men att det går att fysiskt röra sig igenom dem. De enhetliga linjerna indikerar tät vegetation som är svår att gå igenom. Minneslundens avgränsning är inte helt exakt utan utgår från vår upplevelse av rummet. Annoteringarna är i enlighet med Branzell (1975). © Lantmäteriet, annotering av Elvira Feldt.

Berglund nämner aldrig att kyrkogårdens placering kan ha betydelse för upplevelsen av att vara för sig själv. Detta är dock något som blir tydligt för Berthågas fall, där kyrkogårdens placering i utkanten av staden med distans till bebyggelse och vägar förstärker känslan av ostördhet.

Figur 11. Den intima rumsligheten skapas dels av den låga kronhöjden på träden, dels av storleken på vistelseytan bestående av smala stigar längs med källan. Foto av Elvira Feldt.

Berglund betonar även att rummets skala är avgörande för att skapa en trygg känsla och undvika att minneslunden upplevs som ödslig (Berglund 1994:73). Den mänskliga skalan på det mindre rummet skapar en känsla av trygghet. Det ger besökaren en självklar plats i minneslunden att stanna upp och rumsavgränsningen hindrar inte heller besökaren blicka ut över ängsmarken där askorna är spridda eller begravda. Även skalan på det större rummet fungerar bra och upplevs varken ödsligt eller instängd.

Figur 12. Tre vägar i anslutning till Berthåga minneslund. Vägarnas utformning gör att det finns utrymme både för att passera källan och för att gå in till den. Vägen slutar vid källan, och förtydligar att platsen är en slutdestination. De prickade linjerna syftar till gångtrafikanter och den raka, röda linjen syftar till bil och cykeltrafik. Vinkeln på pilarna tydliggör hastigheten, som på den här platsen är låg både för fotgängare och bilister. Den större bilvägen möjliggör för människor att passera minneslunden utan att störa människor som befinner sig i den. Annoteringarna är i enlighet med Branzell (1975). © Lantmäteriet, annotering av Elvira Feldt.

Berglund argumenterar även för att minneslunden inte bör ligga alltför nära trafikerade gångstråk (Berglund 1994:73). I Berthåga kan förbipasserande välja att använda ett större gångstråk istället för att passera minneslunden, se fig. 12. Gångstråken är dragna så att källan och platsen för att tända ljus och lämna blommor är stigens slutdestination, snarare än en plats som människor passerar på vägen till en annan del av kyrkogården. Vägen, längst till vänster i bilden, ligger placerad med en viss distans till minneslunden och avskärmas med hjälp av träd och buskage, vilket gör att minneslunden upplevs mer ostörd. De väl gestaltade gångstråken i Berthåga minneslund minskar risken för att besökare ska bli störda under besöken i minneslunden.

En känsla av trygghet och ostördhet nås enligt Berglund även genom att placera sittplatser med avstånd till smyckeplatser och närliggande gångstråk (Berglund 1994:73). I avvikelse till Berglunds teori är sittbänken i Berthågas minneslund mitt i korsningen till källan se fig. 4. Att det endast finns en bänk och att den är

placerad vid stigen till källan skulle kunna skapa känslan av att hela minneslunden är upptagen om någon sitter på bänken.

Placeringen av bänken drar ner minneslunden något i denna designaspekt men sammanfattningsvis lyckas Berthåga minneslund genom tydlig rumsavgränsning, anpassad skala och väldragna gångstråk mycket väl i denna designaspekt.

6.5 Designaspekt 5: Utsikt, rymd

Berglund argumenterar för att besökaren måste ges möjlighet till att blicka ut från minneslunden över det omgivande landskapet som blir som en symbol för livet utanför den egna sorgen (Berglund 1994:73). I Berthåga minneslund kan det omkringliggande landskapet skymtas genom de kala trädkronorna, men möjligheten till större utblickar uteblir på grund av trädbestånden som omgärdar minneslunden.

Berglund hävdar även att det är av betydelse att besökare upplever att minneslunden är en del av kyrkogården (Berglund 1994:73). Denna känsla menar hon kan skapas ifall besökare passerar genom kyrkogården och förbi en kyrka på vägen till minneslunden (Berglund 1994:73). Detta uppfylls i Berthåga där besökare passerar genom kyrkogården och förbi ett antal gravkvarter på vägen till minneslunden. Kyrkogårdens klocktorn framträder även tydligt i kyrkogårdslandskapet.

Att placera minneslunden högre upp i landskapet förstärker kontakten med himlen och därigenom känslan av rymd (Berglund 1994:74). Berthåga minneslund uppfyller önskemålet av att vara placerad högt upp i landskapet, men positionen i landskapet är inte något som upplevs tydligt på platsen och känslan av rymd uteblir därför. Däremot fångas känslan av rymd något genom sittbänkens design som genom en starkare lutning låter besökaren luta sig tillbaka och blicka upp mot himlen, se fig. 13.

Figur 13. Känslan av rymd förstärks av sittbänkens design som riktar besökarens blick mot himlen. Foto av Elvira Feldt.

Utblickar och känslan av rymd har i mångt och mycket bortsetts från i gestaltningen av Berthåga minneslund. Dock skapas känslan av rymd av gestaltningens detaljer, den bakåtlutande bänken som riktar besökarens blick upp mot himlen. Vägen till minneslunden lyckas ge besökaren känslan av att minneslunden hör till kyrkogården. Sammanvägt lyckas gestaltningen inte fullt lika väl inom denna designaspekt.

6.6 Designaspekt 6: Vinteraspekten

Minneslunden besöks under alla årstider och platsen behöver därför behålla sin funktion när årstiderna skiftar (Berglund 1994:74). En funktion som Berglund betonar är att platsens rumslighet måste fortsätta vara påtaglig under vintern när träd och buskar förlorat sina lövverk. I Berthåga minneslund finns som tidigare nämnts en tydlig rumsavgränsning som bildas av tallar, lövträd och buskage som omgärdar minneslundens kanter. Den här rumsavgränsningen finns även under vintern, tack vare att växtlighetens grenverk är mycket tätt och de städsegröna tallar som behåller sitt uttryck och täthet under vintern, se fig. 14.

Figur 14. Rumsavgränsningen som bildas av träden fungerar även under vinterhalvåret. Foto av Embla Sundkvist.

Kyrkogården blir enligt Berglund svårare att skilja från en vanlig park under vinterhalvåret (Berglund 1994:74). Under vintern får därför platsens symboler en större betydelse eftersom det berättar för besökaren att hen befinner sig på en kyrkogård och i en minneslund (Berglund 1994:74). Två symboler som kan användas enligt Berglund är stående gravstenar och vintergröna växter. Från Berthåga minneslund syns gravar och gravstenar, vilket förstärker känslan av att besökaren befinner sig på en kyrkogård. Typiska vintergröna växter som kopplas till kyrkogårdar finns inte på platsen.

Berglund argumenterar även för att marken ska upplevas välskött och präglas av värdighet såväl i snö som när marken är bar (Berglund 1994:75). Under det första platsbesöket på Berthåga kyrkogård var platsen täckt av snö, vilket uppfattades fridfullt och prydligt. Under det andra platsbesöket var marken bar och upplevdes även då välskött.

Berglund hävdar att det är viktigt att minneslunden består av stora majestätiska träd som även vintertid ger karaktär till minneslunden (Berglund 1994:74). Det majestätiska uttrycket skapas av trädets stam, grenverk och kronform. Förutom det majestätiska uttrycket är det viktigt att trädens symboliska laddning kvarstår i avlövad tillstånd (Berglund 1994:75). Träden i Berthåga minneslund upplevs som en helhet snarare än att vara enskilda solitärer. De enskilda träd som är solitärer upplevs varken majestätiska eller symboliskt laddade.

En aspekt som försvinner under vintertid, som Berglund inte tar upp, är vattnets porlande. Den lilla källan är under vintertid frusen, vilket gör att minneslunden under vintern mister något som under sommaren förmodligen ger platsen mycket karaktär.

I denna designaspekt lyckas Berthåga minneslund med en välfungerande rumsavgränsning vintertid samt att platsen upplevs vara en minneslund även under vinterhalvåret. Den aspekt som Berglund anser vara ett framgångsrecept, att träden i minneslundan upplevs majestätiska, uppfylls dock inte. Sammantaget lyckas minneslundan bra i denna designaspekt.

6.7 Designaspekt 7: Frihet

Berglund argumenterar för att frihet ska prägla minneslundan (Berglund 1994:75). Frihetskänslan kan enligt henne uppnås genom att låta gestaltningen inspireras av naturen och genom att låta minneslundan följa ett icke-bundet formspråk (Berglund 1994:75). Berthåga minneslund passar tydligt in på dessa beskrivningar med platsens inhemska växter, växtligheten och gångstråkens organiska former, samt platsens något böljande topografi, se fig. 15. Träden och buskagens naturlika utseende där de tillåts vara spretiga och trassliga bidrar även de till platsens frihetskänsla.

Figur 15. Gångstråkens organiska former, den böljande topografin samt träd och buskars spretiga och trassliga habitus skapar en känsla av frihet på platsen. Foto av Elvira Feldt.

Vidare argumenterar Berglund för att gestaltningens symboler och religiösa intryck ska lämna betraktaren med tolkningsutrymme (Berglund 1994:75). Även detta uppfylls i Berthågas minneslund, där symboler kopplade till särskilda religioner saknas och gestaltningens spirituella element: naturen och källan, öppnar upp för olika metaforer och livsåskådningar.

Berglund hävdar även att känslan av frihet kan skapas genom utblickar över det omkringliggande landskapet (Berglund 1994:75). Minneslunden i Berthåga saknar detta och gestaltningen fokuserar istället på att låta naturlika planteringar skapa tydliga väggar kring det meditativa rummet.

Berglund hävdar även att gestaltningen ska "uttrycka glädje och hopp, att livet går vidare" (Berglund 1994:75). På vilket sätt gestaltningen ska göra det fördjupar hon inte. Vi båda författare kan dock överensstämja om att fågelkvitter gör platsen livfull vilket bidrar till att minneslunden upplevs hoppfull. Fågelkvitter är inte en direkt del av gestaltningen men gestaltningen av platsens växtlighet möjliggör för fåglar att trivas, vilket gör fågelkvitter till en indirekt del av platsens gestaltning.

En frihetskänsla i minneslunden kan motarbetas av eventuella regler och maktsymboler som råder där (Berglund 1994:75). Uppenbara maktsymboler saknas i Berthåga minneslund. Reglerna om att endast ljus och växter får placeras på smyckesplatserna är placerade på vägen till minneslunden vilket gör att de inte tar besökarens fokus när hen kommer fram till själva minneslunden. Skyltarna som anger var askan vilar och som alltså inte får beträdas är de enda riktigt tydliga reglerna på platsen. Vi antar att det är allmänt accepterade regler på platsen som inte antas motsätta sig besökarens upplevelse av frihet på platsen.

Sammanfattningsvis finns en frihetskänsla i Berthåga minneslund i såväl det obundna formspråket som i avsaknad av regler som tynger ner platsen som i att gestaltningen inte går att koppla till någon särskild religion. Berthåga minneslund lyckas därför väl i denna designaspekt.

6.8 Designaspekt 8: Träden

Träd i en minneslund är enligt Berglund ett måste (1994:75). Enligt henne ska de helst vara stora, friväxande, lummiga och majestätiska. I Berthåga minneslund har träden, i synnerhet tallarna, fått breda ut sig. I nuläget står de tätt mot andra träd men habitus, som är mjuk och molnlik, vittnar om att det inte var så vid etableringen, se fig. 16. Träden upplevs friväxande, och tycks inte vara hämmade av andra träd. Ensamma hade de möjligtvis upplevts majestätiska, men tillsammans upplevs de snarare som en helhet som skapar rumslighet. Lövträden lär bidra med lummighet under sommarhalvåret.

Figur 16. Tallarna har fått breda ut sig på platsen vilket gett dem ett buskliknande uttryck och lågt växande grenar. Foto av Elvira Feldt

Figur 17. Träden upplevs som en helhet snarare än som solitärer, då de på många platser i minneslunden har växt in i varandra. Foto av Elvira Feldt

Figur 18. Ett av de tre korsbärsträden (inringat med streckad linje) som är placerade runt bänken. På vintern tycks de oansenliga, men sticker säkerligen ut med sin blomning på våren. Foto och annotering av Elvira Feldt.

Berglund betonar att träden ska kunna upplevas solitärt (1994:76). Träden i Berthåga minneslund upplevs som en helhet snarare än som solitärer, se fig.17. Runt källan står dock några prydnadsträd som kan uppfattas både solitära och som en helhet. Det finns även tre korsbärsträd spridda i närheten av bänken. Under vintern märks de knappt, men på våren lär de fånga besökarens uppmärksamhet med sin blomning och fungerar således som solitärer då, se fig.18.

Berglund framhåller ädellövträd, särskilt ek, som det bästa alternativet vid val av arter eftersom de lever länge och blir tillräckligt stora (1994:77). Hon lyfter också björken som ett särskilt bra växtval, då dess löv anses ge ett vackert skuggspel på marken (1994:76). Varken ek eller björk återfinns i minneslunden, men däremot finns ädellövträdet fågelbär. Minneslunden domineras dock av barrträden tall och en, något Berglund varnar för då barrträd riskerar att ge minneslunden ett dystert, kargt och mörkt uttryck (Berglund 1994:76). Trots många barrträd upplevs Berthåga minneslund ljus och hoppfull tack vare den öppna ängsytan som släpper in solljus i minneslunden.

Berglund påpekar att växtvalen bör göras med hänsyn till trädets uttryck vintertid (1994:77). Vilket uttryck som är önskvärt nämns dock inte. Med hänsyn till ett tidigare påstående där Berglund uttrycker att naturen i minneslunden ska kännas bearbetad och inte för vild (Berglund 1994:70), tolkar vi att ett önskvärt uttryck är prydlighet och ett formstark habitus. I Berthåga minneslund upplevs lövträden och

buskarnas grenverk vildvuxna och yviga, kanske motsatsen till prydliga eller formstarka. Tallarna i minneslunden har dock ett prydligt och formstarkt grenverk.

Berglund understryker även att små prydnadsträd av trädgårdskaraktär bör undvikas i minneslunden (1994:77). I Berthåga är prydnadsträd planterade kring källan, men de är inte av trädgårdskaraktär och kan därför användas enligt Berglund. Att de är små skapar en intim rumslighet vilket gör källan till en välkomnande, varm och ombonad plats.

Berthåga minneslund uppfyller en del men inte alla kriterierna i denna designaspekt. I denna aspekt lyckas Berthåga minneslund därför bra.

6.9 Designaspekt 9: Marken

Vid det första platsbesöket låg marken under ett snötäcke. Gångstigarna var skottade och grusade och de öppna ytorna där askorna ligger var täckta av mjuk orörd snö vilket gjorde att marken upplevdes välskött. Den böljande topografin förstärkte det mjuka intrycket ytterligare.

Under sommaren bildar marken där askorna vilar en äng som sedan slås och låts ligga kvar (Intervju 2025). Detta är ett annorlunda alternativ än den gröna, mjuka och välsköta gräsmattan som Berglund förespråkar (Berglund 1994:77). Vid det andra platsbesöket, när snön smält, kunde vi se det slagna gräset ligga kvar på marken. Kanten av ängsmarken tycktes vara klippt i en mjuk och organisk form, se fig. 19, vilket kan ge marken det omhändertagna uttrycket som Berglund rekommenderar. Den mjukt formade kanten behålls även när gräset är slaget och ligger kvar, vilket gör att marken upplevdes välvårdad även när snön smält bort. Berglund hävdar även att mark och växtlighet samspelar (Berglund 1994:77) och i Berthågas fall kan ängsmarken tänkas förstärka minneslundens vilda och naturnära uttryck.

För att minneslunden ska vara en inbjudande plats får den inte vara för skuggig, utan solen måste få lysa in (Berglund 1994:77). Tillsammans med träden kan solljuset även skapa skuggspel som ger liv och värme till marken (Berglund 1994:77). På plats i Berthåga såg vi skuggspel skapas i snön, allt medan solen rörde sig över himlen. I minneslunden som helhet uppfattades det finnas en balans mellan sol och skugga.

Figur 19. Ängsmarken möter den klippta gräsmattan med en organisk form, vilket får platsen att kännas prydlig och omhändertagen trots ängens något stökiga karaktär. Foto av Elvira Feldt

Eftersom anhöriga inte får delta i nedsättningen av aska bör minneslunden gestaltas så det är tydligt var askorna kan vara begravda eller strödda (Berglund 1994:77). Var askorna kan finnas står gestaltningen för att berätta och de som gravsätter askan utgår från minneslundens naturliga avgränsning (Intervju 2025). I Berthåga är det den öppna gräsytan och skyltarna intill som ber besökaren att inte tillträda marken som gör det tydligt att askor ligger begravda där. Minneslundens naturliga avgränsning upplevdes dock inte självklar vilket gör det svårt att uppfatta var askorna slutar att begravas. Det är därför något otydligt var askorna ligger begravda.

Minneslunden som helhet lyckas uppfylla många av kriterierna i denna aspekt men otydligheten om var askorna ligger gör att det inte når hela vägen. Trots det bedömer vi att Berthåga minneslund sammanvägt lyckas bra i denna designaspekt.

6.10 Designaspekt 10: Andlig tyngd

Berglunds tionde designaspekt betonar minneslundens andliga tyngd (1994). Berglund betonar att kyrkogården och minneslunden bör skilja sig från andra utemiljöer och att det kan åstadkommas genom att förstärka platsens andlighet (1994:77). En andlig stämning i minneslunden är även något som tydligt efterfrågas av de efterlevande (Berglund 1994:78).

Berglund menar att symboler i minneslunden kan vara ett sätt att skapa andlig tyngd (1994). Berglund definierar begreppet symbol som “en bild, ett tecken, en form eller ett föremål som har en betydelse utöver det närliggande och välkända” (Berglund 1994:28). Av de tolv symboler Berglund tar upp uppfattar vi dessa sju på Berthåga minneslund: skog, träd, vatten, centrum, eld, sten och sol (1994:33–36).

Symboliska konnotationer kopplade till skogen kan enligt Berglund vara psyket, dödsriket, naturens hemligheter och den andliga världen (1994:34). Skogen associeras även med prövning och invigning (Berglund 1994:34). Berthåga minneslund ger intrycket av att vara naturmark, med gamla friväxande träd och ängsmark. Det naturnära karaktären bidrar till att ge platsen en andlig atmosfär.

Figur 20. På platsen finns en stor variation mellan städsegröna växter och lövträd, vilket kan inte ge en känsla av beständighet såväl som uppståndelse och död. Foto av Elvira Feldt.

Trädet symboliserar kopplingen mellan himmel, jord och vatten (Berglund 1994:36). Berglund betonar även trädets skyddande och försörjande aspekt. Städsegröna växter för tankarna till evigt liv, medan träd vars karaktär skiftar med årstiderna påminner besökaren om död och återfödelse (1994:36). I Berthågas minneslund finns en stor variation av städsegrönt och avlödade träd, vilket ger en

känsla av beständighet såväl som uppståndelse, se fig. 20. Det finns även symbolik i körsbärsträden korta blomning som förstärker känslan av förgänglighet. Träden i Berthåga minneslundens fyller på så sätt minneslundens med symbolik om liv, död, återuppståndelse och förgänglighet.

Vattnet är också en stark symbol som Berglund beskriver "är ljusets flytande motsvarighet. Det upplöser, renar och återföds alltid. Vattnet sköljer bort det gamla livet och helgar det nya" (Berglund 1994:36). För att få den konnotationen till vattnet betonar Berglund vikten av vattnet är i rörelse, då detta skapar en frisk och levande känsla (Berglund 1994:36). Eftersom platsbesöket gjordes under vintertid var vattnet fruset och ingav då istället en känsla av lugn och andakt.

Den naturliga källan i Berthåga minneslund utgör också minneslundens centrum. Enligt Berglund symboliserar ett centrum evigheten och kan i en minneslund manifesteras genom en pelare, världsträdet, livets källa eller eldaltaret (Berglund 1994:36). Genom att ha ett centrum som skapar konnotationer till något av dessa, i Berthågas fall livets källa, skapas en andlig tyngd på platsen.

Runt källan i Berthåga minneslund är ljushållare placerade, där besökare kan placera ut ljus. Eldens låga, som på så sätt blir närvarande i lunden, symboliserar omvandling, rening, förnyelse, födelse och återuppståndelse (Berglund 1994:34). Det kan även skapa konnotationer till offergåvor, eller som en kommunikation med himlen (Berglund 1994:34). Tända ljus i minneslundens skulle kunna skapa den typen av konnotationer, och således bidra till den andliga atmosfären.

Runt källan ligger mosstäckta stenar och i kanten av lunden skymtar gravstenar. Stenen symboliserar stabilitet, varaktighet och odödlighet (Berglund, 1994:34). De har länge använts för att markera heliga platser och händelser, ibland i form av en upprätt sten, ibland i form av ett stenröse (Berglund 1994:34). De mosstäckta stenarna i Berthåga minneslund förankrar platsen och bidrar till känslan av kontinuitet och varaktighet.

Solen symboliserar godhet och är tillsammans med vattnet både livgivande och förstörande och kopplas således till både liv och död (Berglund 1994:34). Berglund betonar vikten av att solen lyser in på minneslundens, gärna genom bladverk så att ett skuggspel skapas (Berglund 1994:77). I Berthåga rör sig solen över trädtopparna och skapar skuggspel i snön, vilket bidrar till en livfullhet på marken där askorna är begravda. Skuggspelet uppmärksammar solen och ljusets rörelse genom bladverken och blir något att vila blicken på varvid en kontemplativ stämning kan skapas.

Figur 21. Träd täckta av lavar och mosstäckta stenar förmedlar känsla av platsens kontinuitet. Foto av Elvira Feldt

Den andliga atmosfären kan också komma från känslan av att befinna sig på en kyrkogård (Berglund 1994:78). Från minneslunden kan placeringen i kyrkogården förtydligas med hjälp av siktlinjer mot en kyrka eller ett kapell. På vägen till Berthåga minneslund passerar besökaren gravkvarter och blickar upp mot kyrkogårdens klockstapel som tar stor plats i kyrkogårdens landskap. Berglund menar även att känslan av att befinna sig på en kyrkogård kan uppnås om det finns typiska kyrkogårdsväxter eller om besökaren kan se gravvårdar från minneslunden (Berglund 1994:78). I Berthåga minneslund finns inga typiska kyrkogårdsväxter men från minneslunden kan man se det närliggande gravkvarteret, vilket knyter an minneslunden till kyrkogårdsmiljön.

En ytterligare aspekt som Berglund hävdar kan ge kyrkogården och minneslunden andlig tyngd är platsens kontinuitet (Berglund 1994:78). Berthåga kyrkogård har använts som begravningsplats sedan järnåldern (Nowotny et al. 1988) och platsen har därför lång kontinuitet. På Berthåga kyrkogård finns fornlämningar (intervju 2025) som vittnar om platsens kontinuitet. I minneslunden märks kontinuiteten även på de stora trädens grenar täckta av lavar och de mosstäckta stenarna, se fig.21, vilket ger besökaren en känsla av att minneslunden funnits länge, vilket bidrar till känslan av andlighet.

Berglund lyfter även hur storslagen natur kan skapa en andlig atmosfär (Berglund 1994:77). På Berthåga minneslund upplevs inte naturen storslagen. Däremot upplevs minneslunden som en del av det storslagna landskapet på Berthåga kyrkogård, vilket bidrar till den andliga atmosfären.

Berglund lyfter också en spänning mellan liv och död som skulle kunna manifesteras i en kontrast mellan strikt formad och naturlig gestaltning (Berglund 1994:77). Berthågas täta spretiga vegetation i kontrast till de öppna ängsyrtorna skulle kunna bidra till en sådan spänning. I kontrast till de murriga barrträden blir den öppna ängsmarken som ett andetag. I snö blir kontrasten större och

ängsmarken upplevs än mer enkel och naken, vilket stärker den andliga upplevelsen i minneslunden.

Kort sagt finns en andlig tyngd i Berthåga minneslund tack vare minneslundens symbolik, den naturliga källan, platsens kontinuitet och att minneslunden är del av det storslagna landskapet på Berthåga kyrkogård. Minneslunden lyckas på så sätt mycket väl i denna designaspekt.

6.11 Sammanvägning: Minneslunden som helhet

Det mest utmärkande i minneslunden är dess naturnära karaktär som finns i allt från gestaltningens grundstenar: den naturliga, inhemska växtligheten, den naturliga källan och den något böljande topografin, till gestaltningens detaljer: lavarna på träden, de mossklädda stenarna och vassen som växer i källan. Utöver den naturnära karaktären präglas minneslunden till stor del av det intima rummet som skapas vid den naturliga källan och som ger besökaren en känsla av trygghet och tröst. Vidare utmärker sig Berthåga minneslund med väl dragna gångstråk och tydlig rumslighet som omgärdar platsen och skyddar mot insyn, vilket erbjuder besökaren en ostörd och trygg plats för att minnas och sörja. Sammantaget utmärker sig därför Berthåga minneslund allra mest i designaspekterna *omsorg, värme och känsla, centralpunkt och trygghet ostördhet*.

För att sammanfatta resten av våra bedömningar lyckas Berthåga minneslund genom sin naturnära karaktär förmedla en frihetskänsla, dess rumsavgränsningar fungerar väl vintertid och minneslunden upplevs andlig tack vare dess symbolik, kontinuitet och den naturliga källan. På så sätt lyckas minneslunden därför mycket väl utifrån designaspekterna *frihet, vinteraspekten och andlig tyngd*. I designaspekterna *lugn och tystnad, träden och marken* har vi bedömt att Berthåga minneslund, enligt Berglunds kriterier, fungerar bra. Detta med tanke på den naturnära gestaltningen där växtligheten och tallarna får stor plats i gestaltningen samt att minneslunden ligger på en avskild plats och präglas av naturljud som fågelkvitter. Designaspekten som sticker ut är *utsikt, rymd*, där Berthåga minneslund inte fullt så väl lyckas, eftersom minneslunden inte erbjuder besökaren utsikt över det omkringliggande landskapet. Resultatet av platsanalysen visar således att Berthåga minneslunden till stora delar följer Berglunds designteori. Dessutom visar resultatet även att en av de mest utmärkande i Berthåga minneslunds gestaltning är dess naturnära karaktär.

7. Diskussion: Berthåga minneslund, en gestaltning att inspireras av i utformningen av framtida minneslunder

I detta kapitel kommer vi att diskutera vårt resultat med syftet att bidra och fördjupa diskussionen om hur goda och naturnära minneslunder kan gestaltas. Detta gör vi genom att diskutera frågeställningarna: Hur kan landskapsarkitekter gestalta naturnära och goda minneslunder? På vilka sätt utgör Berthåga minneslund ett exempel på en naturnära och god minneslund? Vi kommer börja med att diskutera hypotesen om att Berthåga minneslund utgör en god och naturnära minneslund. Vi kommer sedan att fördjupa diskussionen kring hur framtida naturnära och goda minneslunder kan gestaltas genom att diskutera vårt resultat från Berthåga minneslund samt utvärdera och utveckla Berglunds designteori.

7.1 Berthåga minneslund - En god och naturnära minneslund

Många av dagens minneslunder präglas av en stadslik gestaltning, trots att människor föredrar minneslunder med en naturnära karaktär (Klintborg Ahlklo 2001:35). Vårt resultat visar att Berthåga minneslund, både som helhet och i sina detaljer, till stor del präglas av en naturnära gestaltning. Det naturnära utgör på så sätt Berthåga minneslunds stomme. Vårt resultat visar även att Berthåga minneslund till stor del följer Berglunds designteori. Utifrån det drar vi slutsatsen att Berthåga minneslund är en god minneslund som genom sin gestaltning stödjer efterlevande i deras sorgprocess. Med stöd av detta hävdar vi därför att Berthåga minneslund utgör ett gott exempel på en god och naturnära minneslund.

7.2 Berglunds designteori - En vägledning i gestaltningen av naturnära minneslunder

En naturnära gestaltning betonas och förespråkas starkt i Berglunds designteori. Genom att använda hennes designteori kan landskapsarkitekter få råd om hur de kan gestalta naturnära minneslunder som både uppskattas samt stödjer efterlevandes i deras sorgearbete. Berglund betonar även att platser där nya minneslund ska anläggas bör väljas med stor omsorg, eftersom platsen avgör gestaltningens begränsningar och möjligheter (1994:53). Vidare argumenterar hon för att landskapsarkitekten i sin gestaltning bör vara lyhörd till den valda platsens

förutsättningar (1994:70). Dessa påståenden framkommer även i vår diskussion om hur Berglunds teori bör tolkas, vilket vi presenterar i följande stycken.

7.3 Kravet på landskapsarkitektens lyhördhet till platsen

Berglunds 10 designaspekter lämnar läsaren stort tolkningsutrymme. I designaspekten *omsorg, värme, känsla* är exempelvis Berglund något vag i förklaringen av hennes begrepp *väl vald detalj*. Läsaren lämnas till att själv tolka och bedöma vad som utgör en väl vald. Ett ytterligare exempel är när Berglund förespråkar balansen mellan ett naturligt, vilt uttryck och gestaltarens ordnade hand (Berglund 1994:70). I bedömningen av vad som upplevs naturligt eller bearbetat har gestaltaren frihet att använda sin egen expertis samt anpassa tolkningen till den valda platsen. Utrymmet för att anpassa designteori till den faktiska platsen rimmar väl med Berglunds tankar om att minneslunden ska utformas utifrån platsens möjligheter (Berglund 1994:70). Med bakgrund till detta vill vi påpeka att det stora tolkningsutrymmet i Berglunds designteori gör hennes teori något otydlig, men lämnar samtidigt utrymme för landskapsarkitekten att anpassa designteori till den valda platsen.

Berglunds designteori är på vissa ställen något motsägelsefull. Två motsägelser som vi skulle vilja lyfta finns i designaspekterna *vinteraspekten* och *andlig tyngd*. Berglund påstår i designaspekten *vinteraspekten* att städsegröna träd behövs under vinterhalvåret, samtidigt som hon i designaspekten *träden* menar att barrträd riskerar att göra minneslunden mörk och dyster (1994:76). På Berthåga minneslund är förekomsten av barrträd påtaglig: där bidrar de dock främst med positiva egenskaper som att skapa rumslighet och bidra till en naturnära karaktär. Berthåga minneslund upplevs ljus trots barrträden. Anledningen till att det fungerar bra här skulle kunna vara till följd av den lyhördhet Bodorff, och senare Stråby, tycks ha haft för platsens befintliga egenskaper (Nolin 2024). Lyhördhet till platsen är även i linje med det Berglund menar ger goda förutsättningar för att skapa en god minneslund (Berglund 1994:70). Från detta drar vi slutsatsen att lyhördhet och kunskapen att läsa ett landskap väger tyngre än att till punkt och pricka följa Berglund designteori. Denna slutsats stödjer det som vi tidigare konstaterat: vid gestaltning av en ny minneslund bör landskapsarkitekten utgå från den valda platsen och dess förutsättningar när hen tolkar Berglunds designaspekter.

Vi har alltså konstaterat att landskapsarkitekten, för kunna att gestalta goda och naturnära minneslunder, bör vara lyhörd till den valda platsens förutsättningar i användandet och i sin tolkning av Berglunds designteori. Valet av plats för nya

minneslundar får därför stor betydelse, eftersom den utgör grunden för vad gestaltningen har att arbeta med. Bodorffs utformning av Berthåga kyrkogård är ett gott exempel som visar fördelen med att välja en naturnära plats, eftersom landskapsarkitekten då kan utgå från och använda den valda platsens naturnära karaktär i sin gestaltning.

7.4 Skapa en känsla av rymd i minneslundar på stadskyrkogårdar

Alla minneslundar har inte ett naturnära omkringliggande landskap som landskapsarkitekter kan utnyttja i sin gestaltning. Detta skulle särskilt kunna gälla minneslundar på stadskyrkogårdar. För att erbjuda besökaren känslan av rymd, som Berglund förespråkar i designaspekten *utsikt, rymd*, kan landskapsarkitekter inspireras av Berthåga minneslunds utformning som lyckas att skapa en känsla av rymd med hjälp av en av gestaltningens detaljer. Känslan av rymd kan, som konstaterats i Berthågas fall, skapas genom att använda bänkar med ett så pass lutat ryggstöd så att den riktar besökarens blick upp mot himlen. Denna detalj kan användas som inspiration vid gestaltning av minneslundar där förutsättningarna för utblickar över omkringliggande landskap saknas. Detta kan alltså vara ett sätt för landskapsarkitekter att göra det bästa av situationen, när platsen inte ger rätt förutsättningar.

7.5 Gestaltning av andliga minneslundar

En styrka med Berglunds designteori är att den är anpassad för just minneslundar. Detta märks kanske tydligast när Berglund i designaspekten *andlig tyngd* betonar vikten av att minneslunden ska präglas av en andlig stämning, ett påstående hon stödjer med att många efterlevande önskar att minneslunden erbjuder en andlig atmosfär (Berglund 1994:76). I Berglunds teori översätts abstrakta tankar om andlighet till konkreta gestaltningselement, vilket ger gestaltaren konkreta verktyg för hur hen kan gestalta en andlig atmosfär. Berglunds designteori är på så sätt mycket hjälpsam för landskapsarkitekter i skapandet av goda minneslundar med andlig prägel.

7.6 Utvecklingspotentialen av designaspekten centralpunkt

Vidare visar resultatet av platsanalysen att Berglunds designaspekter kan utvecklas och fördjupas. För att exemplifiera detta påstående vill vi lyfta vårt förslag för utveckling av designaspekten *centralpunkt*. Berglund berättar att sörjande kan uttrycka en vilsenhet och en känsla av att vara bortkommen i samband med besöket i minneslunden. Gestaltningen av minneslunden kan, enligt Berglund, stödja besökaren genom denna känsla genom att erbjuda en centralpunkt som besökaren kan vila blicken på (1994). Som beskrivet i analysen är källan, tillsammans med de omgivande träden, Berthåga minneslunds centralpunkt. Vi anser att centralpunkten på Berthåga kyrkogård bidrar med något mer än bara en punkt där besökaren kan vila sin blick. De smala stigarna ner till källan vägleder besökaren in i den lilla rumsligheten som ramas in av buskage, vass och prydnadsträd. Källan och rummet som skapas där omfamnar besökaren och vägleder henne till var i minneslunden hon kan stanna. Vi menar därför att designaspekten *centralpunkt* skulle kunna utvecklas för att innefatta ytterligare element som kan vägleda besökaren under besöket i minneslunden och hjälpa besökaren genom känslan av vilsenhet. Dessa element skulle kunna grunda sig på de som finns i Berthåga: att genom gångstråk och rumslighet göra centralpunkten till en slutdestination samt utforma denna plats så att det upplevs naturligt för besökaren att det är dit hon ska gå och att det är där hon får stanna. Med dessa tillägg till designaspekten *centralpunkt* utvecklas Berglunds teori till att ytterligare stödja efterlevande i besöken.

7.7 Är minneslunden som gravskick god?

Vi har tidigare definierat en god minneslund, som en minneslund vars utformning hjälper de efterlevande i sorgearbetet. Som vi tidigare nämnt i uppsatsen, kan minneslundens villkor om att anhöriga inte får delta vid gravsättningen av askan eller ta del av var i minneslunden askan är gravsatt, leda till att många efterlevande upplever en saknad av en exakt plats att rikta sin uppmärksamhet och sorg till. Minneslundens krav på anonymitet kan därför försvåra de efterlevandes sorgearbete och på så sätt vara en faktor som motverkar en god minneslund. Gestaltningen kan som tidigare nämnts, erbjuda en centralpunkt där de efterlevande kan koncentrera sin blick men faktumet av att inte veta var askan är gravsatt kvarstår. Känslan av saknad av att ha en exakt plats är kan alltså inte lösas av minneslundens gestaltning. Problemet ligger i gravskickets villkor.

Tidigare forskning visar även att gravskötseln kan vara viktig för många i sorgprocessen (Klintborg Ahlklo 2001:33). Detta kan inte minneslunden erbjuda,

men Svenska kyrkan eller andra ansvariga kan erbjuda komplement. På många minneslundar finns numera möjligheten att lämna berättelser om den anhöriga i minneslundens minnesbok, vilket på så sätt kan erbjuda efterlevande att bearbeta sin sorg (Klintborg Ahlklo 2001:34). Huruvida detta komplement till gravskötseln och avsaknad av gravsten fungerar eller inte är osäkert. Det visar snarare ett exempel på hur minneslundens som gravskick kan komma att utvecklas i framtiden.

7.8 Metodkritik

Under denna rubrik reflekterar vi kring vår valda metod i relation till uppsatsens syfte: att bidra till diskussionen och fördjupa kunskaperna kring hur naturnära och goda minneslundar kan gestaltas. Hur trovärdiga är våra resultat och slutsatser?

Ett alternativ till vår valda metod skulle ha varit att intervjua anhöriga till de som vilar i Berthåga minneslund och på så sätt undersöka på vilka sätt Berthåga minneslund är en god minneslund. Intervjuer med anhöriga hade kunnat utgöra uppsatsens enda metod, alternativt som komplettera vår platsanalys. Genom att intervjua sörjande, istället för en kunnig person inom Uppsala kyrkogårdars verksamhet och förvaltning, hade vi inte bara kunnat försöka besvara *huruvida* Berthåga minneslund är uppskattad, utan också *varför* den är uppskattad. Uppsatsen behandlar dock ett oerhört känsligt och att intervjua sörjande är från ett etiskt perspektiv mycket känsligt. Från ett etiskt perspektiv hade det inte heller varit lämpligt att gå fram till sörjande i Berthåga minneslund och fråga om de skulle kunna tänka sig ställa upp på en intervju. De har gått till platsen för att sörja, inte för att intervjuas. Det är inte heller självklart att Svenska kyrkan hade godkänt att vi genom dem skickade ut enkäter eller förfrågan om intervjuer till anhöriga till de som vilar i minneslundens. Hade Svenska kyrkan gett sitt godkännande hade förberedelserna för att hålla etiska intervjuer med människor i sorg, inom detta känsliga ämne samt bearbeta materialet på ett etiskt sätt varit alltför tidskrävande och omfattande för ett kandidatarbete. Vår valda metod: en platsanalys där en uppskattad och naturnära minneslund analyseras utifrån en designteori utvecklad för att granska en minneslunds goda kvaliteter, kan vara en något mindre effektiv, men välfungerande och framförallt lämpligare metod.

Utifrån uppsatsens syfte har vi valt att undersöka en minneslund som vi förmodade kunde utgöra ett gott exempel på en god och naturnära minneslund. Ett annat tillvägagångssätt hade kunnat vara att undersöka vilken gestaltning som är mindre önskvärd och utifrån det dra slutsatser om vad landskapsarkitekter bör undvika i gestaltningen av minneslundar. I uppsatsens introduktion poängterar vi dock att hårdgjorda ytor och stadslika element bör undvikas. Vidare valde vi att

undersöka en, enligt vår hypotes, trolig naturnära och god minneslund, eftersom vi vill lyfta ett exempel på motsatsen till de stadslika minneslundarna.

Berglunds designteori från 1994 är något äldre och skulle därför kunna anses något utdaterad. Vi har gjort bedömningen att vi kan använda Berglunds teori, trots dess ålder eftersom vi inte har hittat någon yngre designteori som vi bedömt skulle vara ett bättre val.

Platsanalysen utgår från våra egna upplevelser. Någon annan som utfärdar samma studie, skulle därför kunna få ett annat resultat. Berglunds designteori riktar sig dock till landskapsarkitekter (1994:54) och som landskapsarkitektstudenter anser vi att vi har tillräckligt med kunskaper inom ämnet för att göra en tillförlitlig utvärdering av Berthåga minneslund utifrån Berglunds designteori.

Kandidatarbetets omfattning gav begränsad möjlighet att analysera platsen under alla årstider. Minneslunden analyserades därför endast i februari och mars månad. Resultatet hade kunnat bli mer tillförlitligt om platsanalysen kunnat utföras vid fler tillfällen under året, eftersom upplevelsen av platsen kan förändras med årstidsvariationerna, exempelvis när växtligheten blommar, får löv och källan inte är frusen. Det är dock av vikt att betona att minneslunden lyckas mycket väl i de flesta av Berglunds designaspekter, trots att minneslunden analyserats vintertid, en tid där minneslundens gestaltning, enligt Berglund, oftast är mer kritisk (1994:74). Utifrån det resonerar vi för att tiden då platsanalysen utfördes var till Berthåga minneslunds nackdel och att ytterligare platsanalyser på vår, sommar och höst därför skulle stödja eller till och med lyfta fram Berthåga minneslund som ännu mer naturnära och god. Detta är dock endast vårt antagande och om vi hade haft möjlighet att analysera Berthåga minneslund vid fler tillfällen under året, hade vårt resultat blivit mer trovärdigt.

Våra slutsatser om hur Berglunds teori bör användas, tolkas och fördjupas skulle bli mer trovärdiga om vi hade undersökt fler minneslunder. Att endast fokusera på Berthåga minneslund möjliggjorde dock för en djupare analys och därigenom ett mer trovärdigt resultat av hur väl Berthåga minneslund följer Berglunds designteori.

I argumentationen för vår valda metod utgår vi från att Berthåga minneslunds gestaltning är uppskattad, eftersom många vill gravsättas där. De många önskingarna om att gravsättas i Berthåga minneslund skulle dock kunna bero på andra faktorer än minneslundens gestaltning. Den mest betydande faktorn till att många väljer just Berthåga minneslund kanske egentligen är att minneslunden tillhör Berthåga kyrkogård. Som tidigare nämnts, anser dock många att utformningen av en minneslund har stor betydelse för var man önskar gravsättas

(Berglund, 1994:14–13). Med stöd av tidigare forskning har vi därför tolkat att gestaltningen i Berthåga minneslund är uppskattad, eftersom många vill gravsättas där.

7.9 Framtida forskning

För att undersöka på vilket sätt Berthåga minneslund utgör ett exempel på en naturnära och god minneslund, skulle vår studie som tidigare nämnts kunna omprövas för att innefatta med fler platsanalyser utspridda över hela året. Det skulle göra resultatet från denna studie mer tillförlitligt.

Ett annat förslag för framtida forskning är att ompröva Berglunds designteori i nutid, för att undersöka om anhörigas önskemål ändrats något de senaste åren. Detta skulle kunna göras med kvalitativa intervjuer med anhöriga till gravsatta i minneslunder, för att ompröva frågeställningen om vad som utgör god minneslund.

Ytterligare föreslår vi studier om på vilket sätt Berglunds designteori kan kompletteras med ytterligare designteorier och i så fall på vilket sätt det kan hjälpa landskapsarkitekter gestalta naturnära och goda minneslunder. Vårt förslag är att undersöka på vilket sätt Catherine Dees designteori som presenteras i boken *Form and Fabric in landscape architecture - a Visual Introduction* (2013) kan användas som komplement till Berglunds teori. Detta eftersom vi ser en potential för att Dees designteori som rör gestaltningselementen rumslighet och detaljer skulle kunna fungera som ett komplement till Berglunds designaspekter.

Ett annat förslag på framtida forskning är att undersöka hur designaspekten centralpunkt kan utvecklas vidare. Detta skulle kunna göras genom att analysera vilka funktioner som centralpunkter uppfyller på olika minneslunder kompletterat med intervjuer för att undersöka hur anhöriga önskar bli vägleda av en minneslunds centralpunkt.

En ytterligare problemrymd som identifierats under arbetet är att minneslunden krav på anonymitet sällan uppskattas eller bidrar till den goda minneslunden. Istället uttrycker efterlevande ofta en saknad av att inte veta var i minneslunden den anhöriga är gravsatt. Askgravlunden kan på så sätt utgöra ett bättre alternativ för att skapa en god minnesplats. För att minneslunden ska vara en god minnesplats skulle vidare forskning kunna undersöka möjligheterna och vilket stöd det finns för att ta bort gravskickets krav på anonymitet samt undersöka vilka skäl det finns att behålla det. För redan befintliga minneslunder kan vidare forskning undersöka vilka möjliga lösningar som kan användas för att stötta de efterlevande i saknaden av att inte veta var askan är gravsatt.

7.10 Slutsatser

Avslutningsvis vill vi ge en kort sammanfattning av våra slutsatser. Vårt resultat visar att Berthåga minneslund är en god och naturnära minneslund som utgör ett gott exempel att inspireras av i utformningen av nya minneslunder. Vidare argumenterar vi för att landskapsarkitekter kan använda Berglunds designteori för att gestalta naturnära och goda minneslunder som kan uppskattas och hjälpa efterlevande i sorgearbetet.

Berglunds designteori blir stundtals något otydlig men lämnar också på så sätt större utrymme för landskapsarkitekter att anpassa designteorin till den valda platsen. Vi vill också påstå att det är viktigare att landskapsarkitekter är lyhörda till platsens förutsättningar, än att de till punkt och pricka följer Berglunds designteori. Vidare menar vi att Berglunds designaspekten centralpunkt skulle kunna utvecklas för att innefatta ytterligare element som kan vägleda besökaren under besöket i minneslunden. Ytterligare konstaterar vi att Berglunds designteori kan vara särskilt hjälpsam när landskapsarkitekter med sin gestaltning vill ge eller förstärka minneslundens andliga stämning.

Slutligen vill vi påpeka att minneslundens krav på anonymitet borde ses över, eftersom det kan försvåra efterlevandes sorgearbete och på så utgöra en motsättning till den goda minneslunden.

8. Referenser

- Berglund, I. (1994). *Kyrkogårdens meditativa rum*. Verbum förlag.
- Branzell, A. (1975) *Att notera rumsupplevelser*. Statens råd för byggnadsforskning.
- Dee, C. (2013) *Form and Fabric in Landscape Architecture A Visual Introduction*. Routledge.
- Grönwall, E. (2017). *Kyrkans begravningsplatser förr och nu*. Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation.
- [https://www.svenskakyrkan.se/filer/begravning_f%C3%B6rr_nu_a5_tryck\(7\).pdf](https://www.svenskakyrkan.se/filer/begravning_f%C3%B6rr_nu_a5_tryck(7).pdf) [2025-02-18]
- Intervju med kunnig i Uppsala kyrkogårdars verksamhet. 2025-03-11. Anonym till följd av GDPR.
- Klintberg Ahlklo, Å. (2001). *Mellan trädkrans och minneslund*. Movium.
- Lantmäteriet (2025) Berthåga kyrkogårds minneslund SWEREF 99 (WGS 84) Latitud: 59 51 34.44506, Longitud: 17 34 51.55792 Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-03-10]
- Lantmäteriet (1975) Berthåga kyrkogårds minneslund SWEREF 99 (WGS 84) Latitud: 59 51 34.44506, Longitud: 17 34 51.55792 Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-03-10]
- Lantmäteriet (1960) Berthåga kyrkogårds minneslund SWEREF 99 (WGS 84) Latitud: 59 51 34.44506, Longitud: 17 34 51.55792 Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-03-10]
- Mejlkontakt med person med kunskaper om Uppsala kyrkogårdar. 2025-02-24. Anonym till följd av GDPR.
- Nolin, C. (2024) *Kvinnliga trädgårdsarkitekter i Sverige - En yrkesroll växer fram*. Apell förlag.
- Nordh, H., & Prytz, C. (2024). *Begravningsplats i all evighet - en historisk tillbakablick på begreppet evig gravfrid*. Ymer, Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi, 227-245. <https://pub.epsilon.slu.se/35738/1/nordh-h-et-al-20241203.pdf>
- Nowotny, C. & Persson, B. (1988). *Ulla Bodorff landskapsarkitekt 1913–1982*. Arkitekternas forum för forskning och utveckling. Wallin & Dalholm.
- Svenska kyrkan (u.å.). *Berthåga kyrkogård*. <https://www.svenskakyrkan.se/uppsalakyrkogardar/berthaga-kyrkogard> [2025-03-11]
- Svenska kyrkan (u.å.). *Minneslundarna*. <https://www.svenskakyrkan.se/uppsalakyrkogardar/minneslundarna> [2025-03-07]
- Sveriges auktoriserade begravningsbyråer (u.å.). *Minneslund*. <https://www.begravningar.se/begravningsformer/val-av-gravplats/minneslund/> [2025-03-07]

Publicering och arkivering

☒ JA, jag, Embla Sundkvist har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☒ JA, jag, Elvira Feldt har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.